

مروری بر سرمایه اجتماعی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۱۹

کد مقاله: ۹۱۲۵۳

محمد قاسمی^{۱*}، محبوبه حسینی^۲

چکیده

اصلاح سرمایه اجتماعی در کمتر از دو دهه ادبیات بسیار گسترده‌ای را به خود اختصاص داد. علاوه بر این واژه سرمایه اجتماعی موضوع بسیاری از تحقیقات در سه دهه گذشته بوده است. سرمایه اجتماعی زمینه مناسبی است برای بهره‌وری سایر سرمایه‌ها از جمله انسانی، اقتصادی و فیزیکی که اگر سرمایه اجتماعی وجود نداشته باشد سایر سرمایه‌ها اثربخش نخواهند بود و پیشرفت کشورها با مشکل مواجه خواهد شد؛ که اگر دولتمردان این موضوع را بپذیرند باعث ایجاد شناخت جدیدی برای آنها خواهد شد و آنها قادر به هدایت بهتری برای جامعه خواهند بود. نظر به اهمیت موضوع سرمایه اجتماعی و کاربرد آن در سازمان‌ها، در این مقاله موضوع سرمایه اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، سرمایه اقتصادی

۱- دانشیار گروه مدیریت، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران (نویسنده مسئول)
m_ghasemi@mgmt.usb.ac.ir

۲- دانشجوی دکتری مدیریت دولتی (منابع انسانی) دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران

در دهه‌های گذشته مفهوم سرمایه اجتماعی بحث‌ها و جدلهایی را در علوم اجتماعی پدید آورد. سرمایه اجتماعی وضعیتی است که طی آن افراد یک جامعه تشویق به مشارکت و کمک به حل معضلات موجود در آن اجتماع شده و توسعه شدید اقتصادی، سیاسی، فرهنگی را تسهیل می‌سازد. در واقع سرمایه اجتماعی بخشی از ثروت ملی است؛ که زمینه استفاده از سرمایه انسانی و فیزیکی (مادی) را فراهم نموده و راهی است برای رسیدن به موفقیت. به اعتقاد برخی از اندیشمندان بدون سرمایه اجتماعی، اقدامات مفید و هدفمندی در اجتماع انجام نشده و دستیابی به سرمایه‌ای پایدار و قابل اتکاء نخواهد بود، درحالی‌که بسیاری از گروهها، سازمان‌ها و جوامع انسانی با داشتن بر سرمایه انسانی و اجتماعی به موفقیت‌های شایانی دست یافته‌اند (حق شناس، ۲۰۰۵). از ویژگی‌های ذاتی سرمایه اجتماعی آن است که از طریق روابط اجتماعی شکل می‌گیرد. روابطی که در محیط‌های کار نیز شاهد شکل گسترده‌ای از آن هستیم و شاید با توجه به آهنگ کار و فعالیت در جوامع صنعتی و نیمه صنعتی، روابطی گسترده‌تر و پیچیده‌تر از روابط کاری در شرایط موجود متصور نیست. در چنین جوامعی، اکثر افراد مهمترین و صمیمی‌ترین روابط را با شرکای شغلی خود برقرار می‌نمایند. سرمایه اجتماعی ثروت نامرئی یک کشور یا جامعه است که از انسجام، اعتماد متقابل را ایجاد میکند و کاهش این سرمایه مشارکت‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی را با مشکل مواجه میکند (نصراصفهانی، ۲۰۱۴).

ادبیات پر حجم و گسترده‌ای که در زمینه علوم اجتماعی ایجاد شده نشان دهنده این است که پژوهشگران از مفهوم سرمایه اجتماعی استقبال زیادی کرده‌اند. امروزه سرمایه اجتماعی منجر به استقرار جامعه مدنی و حیات شهروندی شده است و نبود سرمایه اجتماعی تأسیس و استقرار حیات شهروندی را با مانع مواجه کرده است. جوامعی که از سرمایه اجتماعی برخوردارند زمینه مناسبی برای ایجاد جامعه مدنی کارآمد و موثر فراهم می‌کنند. علاوه بر این، اگر سرمایه اجتماعی جوامع کارآمد و بهره‌ور نباشد سازمانها نمیتوانند برنامه‌های خود را با موفقیت انجام دهند سرمایه اجتماعی برای برنامه‌های توسعه بسیار ضروری است؛ و زمینه بهره‌وری سرمایه انسانی و اقتصادی و فیزیکی مناسبی را فراهم میکند و برعکس نبود سرمایه اجتماعی باعث میشود که سایر سرمایه‌ها اثربخشی خود را از دست بدهند؛ و در صورتی که سرمایه اجتماعی وجود نداشته باشد، توسعه و پیشرفت زمینه‌های فرهنگی و اقتصادی، ناهموار با مشکل مواجه میشود. پذیرش سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از ابعاد مهم سازمانها باعث ایجاد شناخت بهتری از اقتصاد شده و سیاستمداران بهتر بتوانند جامعه را اداره کنند (رجبی، ۲۰۱۳).

مفهوم سرمایه اجتماعی از سال ۱۹۹۱ با استقبال زیاد دانشمندان و محققان رشته‌های مختلف علوم اجتماعی مواجه شد. پژوهش‌ها و مقالات گوناگون درباره سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد این پدیده دامنه کاربرد و پژوهش بالقوه گسترده‌ای دارد. این موضوع نه تنها در کشورهای توسعه یافته، بلکه در کشورهای در حال توسعه از اهمیت خاصی برخوردار است. با شروع هزاره سوم نیز توجه روزافزون به جایگاه و نقش سرمایه اجتماعی تداوم یافت؛ به طوری که امروزه با حجم زیادی از منابع و متون مرتبط با سرمایه اجتماعی سروکار داریم. با این همه، توجه روزافزون جامعه علمی به موضوع سرمایه اجتماعی، گذشته از مدرگرایی علمی و دانشگاهی، به ویژگی بین رشته‌ای و مفهوم پیچیده و کاربرد آن در حوزه‌های مختلف برمی‌گردد (دادگر و همکاران، ۱۳۹۴). سرمایه اجتماعی نقشی بسیار مهم تر از سرمایه‌های اقتصادی و انسانی در سازمان‌ها و جوامع ایفا می‌کند و توسعه شبکه‌های روابط جمعی و گروهی انسجام بخش انسان‌ها با سازمان‌ها، سازمان با انسان و سازمانها با سازمان‌ها است. بدون سرمایه اجتماعی، سایر سرمایه‌ها اثربخشی خود را از دست می‌دهند (ویل و لی، ۲۰۱۲).

سرمایه اجتماعی از مفاهیم مدرن است که در گفتمان علوم اجتماعی و محافل سیاسی اجتماعی معاصر در سطوح مختلف از آن استفاده شده است. مفهوم سرمایه اجتماعی توانسته است بخش گسترده‌ای از توان علمی حوزه‌های علوم اجتماعی را به خود اختصاص دهد. در کلی‌ترین سطح، سرمایه اجتماعی بیانگر توصیف ویژگی‌هایی از یک جامعه یا گروه اجتماعی است که ظرفیت سازماندهی جمعی و داوطلبانه برای حل مشکلات متقابل با مسائل عمومی را افزایش می‌دهد (گائو و همکاران، ۲۰۱۸). سرمایه اجتماعی به بعضی ویژگی‌های سازمان اجتماعی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌هایی اشاره می‌کند که قادرند اجتماع را بهبود بخشند. این سرمایه از روابط و تعامل‌های بین افراد به وجود می‌آید. سرمایه اجتماعی منبعی است که در ساختار اجتماعی قرار دارد و برای اعمال و اهداف سودمند در دسترس است یا تجهیز می‌شود (نصر اصفهانی و همکاران، ۱۳۹۵). بر اساس نظر فوکویاما^۱ (۱۳۹۵)، سرمایه اجتماعی به معنای توانایی افراد برای کار کردن با یک دیگر و دستیابی به اهداف مشترک در گروه و سازمان است. بر این اساس سرمایه اجتماعی زمانی به وجود می‌آید که روابط بین افراد به گونه‌ای دگرگون شود که کنش می‌ان‌ها را تسهیل کند (ترک زاده و محترم، ۱۳۹۳). ناهاپیت و گوشال^۲ (۱۹۹۸) سرمایه اجتماعی مهمترین دارایی سازمان است؛ که کمک قابل توجهی به سازمان در تشریح دانش دارد؛ و باعث ایجاد مزیت سازمانی شود (بردبار و زارعی، ۱۳۹۲). کلمن سرمایه

1 Weil & Lee

2 Gao et al

3 Fukuyama

4 Nahapiet & Ghoshal

اجتماعی را ابزاری برای دستیابی به سرمایه انسانی در نظر می‌گیرد. به باور وی، سرمایه اجتماعی عبارت ابعادی از است که برای رسیدن افراد به اهداف خود به صورت یک منبع به افراد واگذار می‌شود.

کلمن سرمایه اجتماعی را موجب تقویت سرمایه انسانی می‌داند. از دیدگاه وی، ساختار اجتماعی پدیدآورنده سرمایه اجتماعی است و موجب دستیابی به اهدافی می‌شود که در صورت نبود آن یا محقق نمی‌شوند یا با هزینه بالاتر محقق می‌شوند (تولاسا، ۲۰۱۷). لاک لی سرمایه اجتماعی را در دو مؤلفه کیفیت و شبکه ساختاری خلاصه می‌کند؛ که بعد کیفیت شامل روابط متقابل و اعتماد است و اعتماد به تنهایی به دو بخش نهادی و اجتماعی تقسیم می‌شود. پوتنام نیز در مدل خود از دو مؤلفه هم پیوندی و اتصالی یاد می‌کند. سرمایه هم پیوندی به هنجارهای مشترک و سطح اعتماد میان افراد بستگی دارد و سرمایه اتصالی به روابط و تعاملات میان افراد در گروه‌ها مربوط می‌شود (حمیدی زاده و همکاران، ۱۳۹۶). ناهایت و گوشال (۱۹۹۸) سه بعد برای سرمایه اجتماعی را مطرح کردند بعد ساختاری که اشاره به ارتباطات میان افراد دارد و پیوند و ترتیب و ثبات شبکه را شامل می‌شود. بعد شناختی: که در برگیرنده ادراکها و باورها و فرهنگهای مشترک را در بر گرفته است و دو بعد هدفهای مشترک و فرهنگ مشترک را شامل می‌شود. هدفهای مشترک میزان درک و دیدگاه مشترک اعضای واحد اجتماعی در زمینه اهداف و نتایج فعالیت‌های گروه است و فرهنگ مشترک در برگیرنده هنجارهای رفتاری مشترک میان اعضاست. مثلاً مثلاً میزان تمایل افراد به شرکت در فعالیتهای فرهنگی را مطرح و بعد ارتباطیکه دربردارنده میزان اعتماد متقابل اعضای یک واحد اجتماعی است. اعتماد عاملی بسیار مهم و حیاتی در فراهم کردن ارتباطات متقابل اثربخش میان اعضاست؛ مانند میزان اعتماد اعضا به یک دیگر و شوق به همکاری با افراد با نظر مخالف (ریماز و همکاران، ۲۰۱۴). در دهه‌های اخیر سرمایه اجتماعی مورد توجه اقتصاددانان نیز هست: سازمان همکاری و توسعه اقتصادی در یک گزارش در سال ۲۰۰۱ بیان کرد که سرمایه انسانی و اجتماعی دو مکمل قدرتمند می‌باشند. همچنین از نظر بانک جهانی سرمایه اجتماعی پدیده‌ای است که تأثیر بسیار زیادی بر توسعه کشورها در جهان رقابتی دارد (باستامینا، ۲۰۱۶). به علاوه با توجه به اینکه نقش دولتهای ملی تضعیف شده است مفهوم سرمایه اجتماعی به عنوان راه حلی اجرایی مشکلات توسعه، مورد توجه سیاست گذاران و مسئولان قرار گرفته است (ژانگ و همکاران، ۲۰۱۷).

۲- دیدگاه جیمز کلمن در خصوص سرمایه اجتماعی

جیمز کلمن تأثیر وسیع‌تری بر مفهوم سرمایه اجتماعی نسبت به دیگر صاحب‌نظران داشته است. سرمایه اجتماعی سرمایه مولد است و باعث دستیابی سازمانها به اهدافی می‌شوند که اگر سرمایه اجتماعی در سازمانها نباشد دستیابی به آن غیر ممکن است. سرمایه اجتماعی، سرمایه‌ای نیست که بتوان مانند سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی آن را تعویض کرد؛ اما نسبت به فعالیت‌های خصوصی تعویض پذیر است. کلمن بیان کرد که سازمان اجتماعی، دستیابی به هدفهای سازمان را با هزینه کمتری تسهیل می‌کند (قائم‌پور، ۲۰۱۴).

۳- دیدگاه پوتنام در خصوص سرمایه اجتماعی

پاتنام و همکارانش، بیش از تازهای را در تئوری سرمایه اجتماعی ایجاد کرده وجود آوردند؛ و این سؤال را مطرح کرد که چرا کشورهای مردم مدار در شمال ایتالیا نسبت به جنوب بهتر عمل می‌کنند در حالیکه سیاست هر دو یکسان است؛ و این سوال را مطرح کردند علت رشد اقتصادی شمال و جنوب ایتالیا چیست؟. در شمال این کشور نهادها مردمی بود به این طریق که مردم بیشتر امور کشور مداخله دارند و سازمانها عملکرد خود را به نحو بهتری انجام می‌دادند درحالی که در جنوب ایتالیا اینچنین نبوده و شهروندان نیز به حکومت منطقه‌ای بی‌اعتماد بودند (پوتنام، ۱۹۹۵).

از نظر پوتنام، سرمایه اجتماعی در برگیرنده وجوه گوناگون سازمان اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه‌هاست که باعث تسهیل اقدامات و ارتقاء کارایی جامعه می‌شود (پوتنام، ۱۹۹۵). به تعبیر پاتنام مفهوم، سرمایه اجتماعی با خلق هنجارها و اعتماد متقابل دسترسی به اهداف سازمان را تسهیل می‌کند. پوتنام بیان کرد که سرمایه اجتماعی دارای ابعادی تحت عنوان شبکه‌ها، هنجارهای معامله متقابل، اعتماد اجتماعی است که رشد اقتصادی را تقویت کرده و باعث افزایش اعتماد و همکاری اجتماعی می‌شوند.

پوتنام بیان کرد که سرمایه اجتماعی با نوعی معامله است که به صورت متقابل به وجود می‌آید و هدف از آن استفاده از کمک دیگری، یا کمک کردن به دیگران به این امید که در آینده از آن سودی دریافت کند. اساس دریافت سود اعتماد است. تعریف پاتنام

- 1 Tolasa
- 2 Rimaz et al
- 3 Bastaminia
- 4 Zhong et al

از سرمایه اجتماعی با تعریف کلمن در این خصوص دارای نقاط مشترکی است از جمله: شبکه‌ها، هنجارهای معامله متقابل و اعتماد اجتماعی؛ و معتقد است که سرمایه اجتماعی از پیوندها شخصی همراه با مجموعه‌ای از ارزش‌های مشترک که با این تماس‌ها تشکیل شده است (فیلد، ۲۰۰۳).

۴- جنبه منفعت عمومی سرمایه اجتماعی

لوری یکسری ویژگی‌هایی برای سرمایه اجتماعی مطرح کرد یکی از این ویژگی‌ها که لوری (شیخی، ۲۰۱۷) درباره آن بحث کرده این است که این سرمایه به طور عملی انتقال‌ناپذیر است. به گفته لوری بیان کرد سرمایه اجتماعی برای استفاده بسیار با ارزش است، تفاوت دیگر که از جنبه منفعت عمومی سرمایه اجتماعی ناشی می‌شود، در مقایسه با سرمایه فیزیکی مشاهده می‌شود. سرمایه فیزیکی حقوق مالکیت به شخص صاحب سرمایه می‌دهد و شخص مالک می‌تواند از این سرمایه مافع کسب کند. در مورد سرمایه انسانی نیز این موضوع مطرح است که شخص در مقابل خدماتی که ارائه می‌دهد منفعتی کسب می‌کند؛ مانند رضایت شغلی، دستمزد بالاتر و... اما در مورد سرمایه اجتماعی، ساختارهای اجتماعی که هنجارهای اجتماعی و ضمانت‌های اجرایی برای تحمیل آن‌ها را امکان پذیر می‌سازد منجر به کسب سود نخواهد شد. سرمایه اجتماعی یک سرمایه هدفمند است و با اشکال دیگر سرمایه بسیار تفاوت دارد؛ و یکی از منابع مهم برای انسانها است و می‌تواند بر توانایی کنش آن‌ها و کیفیت مشهود زندگی شان بسیار تأثیر گذارد (شیخی، ۲۰۱۷).

۵- نقش دولت در ایجاد سرمایه اجتماعی

دو دیدگاه عمده درباره نقش دولت عبارتند از نظریه لیبرالها نئوکلاسیکها. نظریه پردازان نئوکلاسیک دخالت دولت در حوزه اقتصادی را قبول نداشته و بیان میکنند که دولت باید تصمیم‌گیری‌های اقتصادی را به بخش خصوصی بسپارد. لیبرالها مداخله زیاد دولت در اقتصاد را عامل رفتارهای سودجویانه می‌دانند و تأکید دارند اگر دولت بخش خصوصی را در اقتصاد دخالت ندهد رشد اقتصادی کاهش می‌یابد. الگوی رادیکال دیدگاه دیگری است که اساس آن این است که دولت مسئول توسعه اقتصادی بوده و کنترل زیرساخت‌های جامعه را داشته باشد. نظریه پردازان رادیکالی بیان میکنند که بخش خصوصی تأکید بر سرمایه گذاری کوتاه مدت دارد. امروز دولتها در سراسر جهان مورد توجه قرار گرفته اند. توسعه‌هایی که اخیرا ایجاد شده است ما را بر آن می‌دارد تا از خود بپرسیم که دولت تا چه اندازه در اقتصاد نقش دارد؟ و چه کارهایی را باید انجام دهد؟ تحقیقات نشان داده است که عامل تعیین کننده توسعه کشورها دولت کارآمد است. اگر دولت کارآمد باشد بازار شکوفاتر، زندگی مردم بهتر است در غیر اینصورت پیشرفت اقتصادی و توسعه غیر ممکن خواهد بود (کلایز، ۲۰۱۲).

۶- کارکردهای سرمایه اجتماعی

از نظر پاتنام سرمایه اجتماعی به طور کلی هیچ ضرری ندارد، از نظر فوکویاما سرمایه اجتماعی خیر عمومی برای اقتصاد و کل جامعه است و تنها بعدها از اثرات منفی آن یاد می‌کند. پاتنام تأثیرات منفی سرمایه اجتماعی، سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی را مطرح، و بیان کرد که سرمایه اجتماعی تأثیرات منفی بیشتری نسبت به سرمایه فیزیکی و انسانی دارد. دیدگاه فوکویاما تأثیر گرفته از اعتماد است؛ و بیان میکند که نتایج منفی این نوع سرمایه را میتوان با استفاده از اعتماد تشریح کرد. هرچه اعتماد بین اعضای گروه کمتر باشد پیامدهای ناخوشایند و تأثیرات منفی بیشتری دارد.

کارکردهای مثبت سرمایه اجتماعی: آسان شدن ارتباطات متقابل، کم شدن هزینه ارتباطات، افزایش بهره‌وری سازمان و کاهش فساد اداری و رشوه گرفتن از نتایج و کارکردهای مثبت وجود سرمایه اجتماعی است و اگر در سازمانی سرمایه اجتماعی کاهش یابد نتیجه عکس برای سازمان دارد.

وجه منفی سرمایه اجتماعی نیز شامل دو مورد است؛ یکی اینکه سرمایه اجتماعی باعث افزایش نابرابری در سازمان خواهد شد؛ زیرا افرادی که از نظر ارتباط با بالادستی در سازمان قویتر باشد از مزایای آن بیشتر بهره می‌گیرند همچنین سرمایه اجتماعی همبستگی گروه‌های مخرب را افزایش میدهد، که ممکن است آگاهانه باشد و یا ناخواسته. از جمله کارکردهای منفی که سرمایه اجتماعی که بیشتر نظریه‌پردازان بر آن‌ها تأکید دارند عبارتند از: افزایش نابرابری‌های اجتماعی، کاهش خلاقیت و آزادی افراد، افزایش نژادپرستی (کراک، ۲۰۱۷).

۷- راهکار ایجاد، حفظ و ارتقا سرمایه اجتماعی در ایران

جامعه‌شناسان سرمایه اجتماعی را به دو نوع سرمایه اجتماعی درون گروهی و سرمایه اجتماعی برون گروهی تقسیم کرده‌اند. اعتماد و مشارکت دو عنصر مهم سرمایه اجتماعی به شمار می‌آید؛ و از جمله صفت‌هایی که اعتماد را ایجاد می‌کنند عبارتند از رعایت اعتدال، داشتن انصاف، وفادار بودن که منجر به تولید سرمایه اجتماعی می‌شود؛ بنابراین برای دستیابی به اعتماد لازم است که این ارزشها به فعلیت درآید. لذا امروزه سازمان‌های دولتی باید کارهایی را انجام دهند که جامعه آن را بپذیرد و منطبق با ارزش‌های آن باشد؛ و سازمان‌هایی که نتوانند خود را با این شرای وفق دهند، در عرصه عمل موفق نخواهند بود؛ بنابراین لازم است سازمانها به منظور موفقیت در کارشان عملکرد خود را ارتقاء دهند و نسبت به شهروندان متعهد باشند. اگر این چنین نباشد و اعتماد بین شهروندان و سازمان‌های دولتی وجود نداشته باشد هر دو دچار خسارت و زیان خواهند شد. تنها اگر سازمان‌های دولتی کاردهایی که دقیقاً همسو با وظایفشان است را به خوبی انجام دهند میتوان به تولید سرمایه اجتماعی توسط سازمان‌های دولتی امیدوار بود (مورات، ۲۰۱۱).

جامعه‌شناسان بیان میکنند که به علت اینکه در ایران سرمایه اجتماعی به صورت درون گروهی است که مصادیق آن پیوندها خانوادگی، قومی، عشیره‌ای و هیئت‌های خودجوش مذهبی است؛ و در مواقع اضطرار به همونوعان خود کمک می‌نمایند برای تقویت روابط بین افراد نیازمند سرمایه اجتماعی برون گروهی هستیم؛ اما در ایران شکل مدنی سرمایه اجتماعی کم‌رنگ شده و زمانی سرمایه اجتماعی ایجاد می‌شود که دولت و مردم با هم همکاری داشته باشند؛ که تا زمانیکه همکاری وجود نداشته باشد نتیجه‌گیری از سرمایه گذاری در این زمینه غیرممکن است. عبداللهی و موسوی، بیان کردند که با توجه به اینکه میزان سرمایه اجتماعی پایین است، سرمایه اجتماعی جدید باید با اصلاح کردن محیط عمومی و اجتماعی و ارتباطات جمعی و تغییر مثبت بینش‌های افراد ایجاد شود (صیدایی و دیگران، ۱۳۹۵).

۸- نتیجه‌گیری

اصطلاح سرمایه اجتماعی توسط نویسندگان مختلف در معناهای مختلف به کار گرفته شده است. در واقع سرمایه اجتماعی دارایی و ثروتی است که قابلیت تملک داشته باشد؛ اما سرمایه‌ای که بیرون از فرد کنشگر است این ویژگی را ندارد. سرمایه‌ای که در درون شکل می‌گیرد قابلیت تملک ندارد و کنشگر با پنهان کردن آن احساس امنیت بیشتری دارد. بطور سنتی سرمایه اجتماعی در گروه‌ها، محلات و اجتماعات مورد مطالعه قرار می‌گیرد؛ اما اخیراً پژوهشگران به مطالعه سرمایه اجتماعی در محل کار توجه نموده‌اند. به عقیده آنان محل کار می‌تواند مکان مناسبی برای مطالعات سرمایه اجتماعی باشد چرا که افراد شاغل قسمت اعظم ساعات بیداری خود را در محیط کار که مملو از ارتباطات اجتماعی است، سپری می‌کنند (نصراصفهانی، ۲۰۱۴). این موضوع امری روشن و کاملاً پذیرفته است که برخی از شرایط زیانبار حاکم بر نیروهای کار می‌تواند ناشی از اثرات متقابل انسان با محیط و انسان با انسان باشد. سرمایه اجتماعی محل کار به عنوان یکی از خصوصیات مهم محیط کار سالم شناخته شده است، که با ایجاد محیطی مثبت و پذیرای فرهنگ کار گروهی، موجب افزایش مشارکت، همکاری و احترام، کاهش فرسودگی، استقلال در تصمیم‌گیری و شادابی شده و در ادامه افزایش رضایت شغلی، کیفیت بهتر زندگی کاری و افزایش تعهد سازمانی را در پی دارد. در سازمان‌های با سرمایه اجتماعی بالا بروز رفتارها و برخوردهای ناسالم و غیر سازنده کاهش یافته و کارکنان و مدیران انعطاف پذیرتر هستند (باهیرایی، ۲۰۱۶)؛ و با افزایش روحیه کار گروهی، استرس‌ها و فشارهای کاری کاهش می‌یابد.

اخیراً محققان به سرمایه اجتماعی بیشتر از سرمایه فیزیکی توجه دارند. سرمایه اجتماعی توجه به نقش نیروهای اجتماعی در پیشرفت کشورها دارد و همچنین اقتصاددانان و جامعه‌شناسان به این موضوع توجه ویژه ای دارند (پوتنام، ۱۹۹۳)؛ که اهمیت نقش روابط اجتماعی بر اقتصاد و فرهنگ را نشان می‌دهد. از سوی محققان با بررسی روند پیشرفت کشورها به این نتیجه رسیدند که سایر سرمایه‌ها فقط با بهره‌گیری از سرمایه اجتماعی به پیشرفت یک کشور کمک میکنند؛ زیرا سرمایه اجتماعی روابط متقابل اجتماعی را تسهیل میکند و باعث کاهش هزینه روابط اجتماعی میشود.

اندیشه‌هایی فانی بر این مبناست که سرمایه اجتماعی و راه اجتماعی رابطه تنگاتنگی با هم دارند و سرمایه اجتماعی نهفته در درون روابط اجتماعی است. هانی فانی بیان کرد که یک سری دگرگونی‌هایی در رابطه اجتماعی پدید می‌آید که ریشه آن در سرمایه اجتماعی است و همچنین از عان می‌دارد که سرمایه اجتماعی بدون حور افراد پدید نخواهد آمد؛ و زمانی پدید می‌آید که در یک محیط اجتماعی انسانها در مقابل هم قرار داشته باشند که در درون آن سرمایه اجتماعی شکل خواهد گرفت. در واقع سرمایه اجتماعی جزئی از ساختار آن رابطه شکل گرفته است؛ که کنشگران می‌توانند از کارکردهای آن بهره‌برده و آن را پشتوانه رفتارهای هدفمند خود قرار دهند. سرمایه اجتماعی که حلقه مفقوده تئوری‌های رشد و توسعه بوده، به خوبی روشن کننده تفاوت کشورها در رشد است. فضیلت‌های اخلاقی هر جامعه بر سرمایه اجتماعی تاثیر دارد و با همه نهادهای حکومتی و محلی و مدنی و فردی ارتباط

معنی داری دارد؛ اما در ایران سرمایه اجتماعی درون گروهی به نسبت زیاد بوده و برنامه‌ریزان باید به منظور تقویت آن از نقاط قوت سرمایه اجتماعی بهره‌گیرند.

منابع

۱. فیضی، ط، ۱۳۹۵، طراحی و تبیین مدل سرمایه اجتماعی دانشگاه پیام نور، فصلنامه علوم مدیریت ایران، شماره ۱، ۱۳۱-۱۴۸.
۲. شربتیان، م، ایمنی، ن، ۱۳۹۶، تحلیل جامعه‌شناختی رابطه سرمایه اجتماعی با سلامت جامعه زنان، برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۸(۳)، ۱۴۱-۱۵۰.
۳. مطلبی ورکانی، ا؛ مظاهری؛ س، عالی پور، ع، ۱۳۹۷، ترسیم مدل ساختاری برای تبیین تأثیر سرمایه اجتماعی بر خلاقیت کارکنان با تأکید بر نقش مدیریت دانش، مدیریت سرمایه اجتماعی، ۵(۳)، ۴۱۱-۴۳۲.
۴. نصر اصفهانی، ع، ۱۳۹۰، بررسی سرمایه اجتماعی سازمانی در سازمان های خدماتی استان اصفهان، جامع شناسی کاربردی، شماره ۱، ۱۳۲-۱۰۹.
5. Baheiraei A, Bakouei F, Mohammadi E, Majdzadeh R, Hosseini M. Association between social capital and health in women of reproductive age: a population-based study. *Global Health Prom.* 2016;23(4):6-15.
6. Bastaminia A, Fakhraie O, Alizadeh M, Asadi AB, Dastoorpoor M. Social capital and quality of life among university students of yasuj, Iran. *International journal of social science studies.* 2016; 4: 9.
7. Campos-Serna J, Ronda-Perez E, Artazcoz L, Moen BE, Benavides FG. Gender inequalities in occupational health related to the unequal distribution of working and employment conditions: a systematic review. *Int J Equity Health.* 2013;12(1):57. DOI: 10.1186/1475-9276-12-57 PMID: 23915121.
8. Clays E, De Clercq B. Individual and contextual influences of workplace social capital on cardiovascular health. *G Ital Med Lav Ergon.* 2012;34(3 Suppl):177-9. PMID: 23405613.
9. Crucke, S., Knockaert, M., & Vallet, N. (2017). Board social capital and organization performance in social enterprises. *Academy of management annual meeting*, No. 1, 14276.
10. Fukuyama F. *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*: Free Press Paperbacks; 2000, publisher: Kynetv..
11. Gao B, Yang S, Liu X, Ren X, Liu D, Li N. Association between social capital and quality of life among urban residents in less developed cities of western China: A cross-sectional study. *Medicine.* 2018; 97(4): e9656.
12. Ghaempour MA. Social and scientific communications in sharif university: students' points of view. *Quarterly journal of research and planning in higher education.* 2015; 20(4): 95-121. (Persian)
13. Haghshenas M. Concept of social capital. *Bimonthly Hadis Zendeji.* 2005;6(5):15-9.
14. Murat, G. (2007). "The Effect of communication on Knowledge sharing in organization". *Journal of knowledge management practice*, Vol. 7, No. 4, December, Available at: URL: <http://www.tlinc.com/articl133.htm>. pp: 13- 16.
15. Nahapiet, J. Ghoshal, S. (1998). "Social capital, intellectual capital and the organizational advantage". *Academy of Management Review*, 23(2). P: 242-266.
16. Narayan, D. (1999). "Bonds and Bridges: social capital and poverty". Washington, D.C: World Bank, poverty Group. Available at: URL: <http://www.WorldBank.Org/poverty/spatial/library>. P: 7.
17. Nasr Esfahani A, Shabani Naft Jail J, Khazaei J. The analysis of perceived fairness and social capital (Case study: noshahr). *Q Knowledge Res Appl Psychol.* 2014;24(50):165-84.
18. Oshio T, Inoue A, Tsutsumi A. The mediating and moderating effects of workplace social capital on the associations between adverse work characteristics and psychological distress among Japanese workers. *Ind Health.* 2014;52(4):313-23. PMID: 24705803.
19. Rajabi Gilan N, Ghasemi S, Reshadat S, Rajabi S. The relationship between social capital and health-related quality of life among teachers. *Journal of zanzan university of medical sciences & health services.* 2013; 21(88). (Persian)
20. Rimaz S, Mohammad K, Dastoorpoor M, Jamshidi E, Majdzadeh R. Investigation of relationship between social capital and quality of life in multiple sclerosis patients. *Global journal of health science.* 2014; 6(6): 261.

21. Sadeghi, M. Bahamiryan, M. (2015). "Study the Relationship between Social Capital of Organization and Empowering Staff of Universities: A Case Study of Applied Science Centers of Kermanshah". *TI Journals International Journal o Economy, Management and Social Sciences*, Vol (4), No 2. P: 139-146.
22. Salehi Amiri SR, Entekhabi Shahroud A. Mechanim for Promotion Iran's social asset according to 20-Year Perspectivece. *Plan*. 2013;22(66):61-84.
23. Salehiamiri S, Kavosi E. *Social capital*. Tehran: Institute for Strategic Research; 2007.
24. Sheikhi M, javaheri M. Aging and social service in Iran, *Journal population*. 2017; 23(95): 51-70. (Persian)
25. Stone, W. (2002). "Measuring social capital: Toward a standard approach". Australian Institute of family studies Wollongong, available at: http://www.cjpe.ca/distribution/20021030_stone_wendy_hughes_jody.pdf. pp. 139-146.
26. Suzuki E, Takao S, Subramanian SV, Komatsu H, Doi H, Kawachi I. Does low workplace social capital have detrimental effect on workers' health? *Soc Sci Med*. 2010;70(9):1367-72. DOI: 10.1016/j.socscimed.2010.01.014 PMID: 20176429.
27. Tolasa A. Social capital and quality of life among older adults age 50 and above in low and middle-income countries: results from the WHO Study on global ageingand adult health (SAGE); 2017. , p. 25, Centre for public health report series, ISSN 1651-341X ; 2017:41.
28. Tötterman, A.K. Widén-Wulff, G. (2007). "What a social capital perspective can bring to the understanding of information sharing in a university context". *Information Research*, 12(4), paper colis19, <http://informationr.net/ir/12-4/colis/colis19.html>, pp 52-53.
29. Weil, F. & Lee, M. (2012). The Burdens of Social Capital: How Socially-Involved People Dealt with Stress after Hurricane Katrina. *Social Science Research*, 41(1), pp. 110-119.
30. Widemann, K. Hennigs, D. (2006). "Corporate Social capital and corporate reputation", Available at <http://reputation.institutione.com/members/nyco6/Wdemannhening.pdf.com/members/nyco6/wiedmann-hennings.Pdf>. p:5-8.
31. Word Bank. (2008). "Thailand social capital Evaluation: A mixed Methods assessment of the social investment". *Fund's impact on village*.
32. Zhong Y, Schön P, Burström B, Burström K. Association between social capital and health-related quality of life among left behind and not left behind older people in rural China. *BMC geriatrics*. 2017; 17(1): 287.

